

ANADOLU'NUN TÜRK - İSLÂM DEVRİ YAPILARINDA ENTERESAN BAZI TAŞ KEMER VE TONOZLAR

Dr. Yılmaz ÖNGE

Anadolu'nun islâmî devirlere ait bilhassa abidevî yapıları, bunları inşa eden mimar veya ustaların, kompozisyon ve dekorasyon kabiliyetlerinin yanısıra, teknik ve malzemeye dayanan çeşitli sanat hünerlerini gösterdikleri birer faaliyet sahası olmuşlardır. Genellikle, meydana getirilen eserin mahiyet ve cesameti dikkate alınmaksızın, yapıcının, sanat ve teknik maharetini isbatlamak için başvurduğu ve muhtemelen kendi devri için meslekdaşları ile bir rekabet veya mukayese imkânı veren bu sanat gösterilerinin, zamanla eski değerlerini kaybettikleri anlaşılmaktadır. Belki alışlagelmişin tekrarından bıkkıldığından yahut yeni yeni buluşlar karşısında orijinalitesini kaybettiğinden, bu türlü sanat oyunlarının çoğu, bugün bile dikkatimizden kaçmaktadır.

Mimarlık tarihinde en mühim teknik buluşlardan biri, şüphesiz kemer örgüsüdür (1). Kemer örgüsü ve bundan doğan kubbe ve tonoz inşaatı ise yüzyıllar boyunca Türk - İslâm Sanatının vazgeçilmez unsurları olmuş; hemen her yaratıcı mimar veya usta, bu tekniğin imkânlarını kendi buluşları ile genişletmek veya yeni yeni denemelerle zenginleştirmek için adeta zorlamıştır. Genellikle bilhassa yüzeysel dekorasyona fazla rağbet etmeyen, fonksiyonunun gerektirdiği nisbet ve ölçülerle mimarî eserler vücuda getiren Türk sanatkârlarının en büyük tutkularından biri, tekniğin

---

(1) Celâl Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, (Kemerler) bölümü. İst s. 689-694); *Sanat Ansiklopedisi*. II. Cild, (Kemer, maddesi s. 1006; Afife Batur, *Osmanlı Camilerinde Kemer*. İst. 1974.

ve malzemenin verdiği imkânları bir sanat gösterisi şeklinde kullanmak arzusu olmuştur. Nitekim, bu konuda çeşitli efsaneler, hattâ sanatkârların kendilerine mâledilen sözler ve hikâyeler, günümüzde bile halkımızın arasında anlatılagelmektedir. Ahlat'ta Usta-Şagird Kümbetinin ismi, Tercan'da Mama Hatun Külliyesinin inşası, Erzurum'da Çifte Minareli Medresenin minareleri ile ilgili efsaneler, Edirne Selimiye Camiinin kubbesi hakkında Mimar Koca Sinan'a atfedilen sözler gibi...

Anadolu'daki Türk - İslâm devri yapılarında görülen muhtelif şekillerdeki kemerler arasında bilhassa düz atkılı taş kemerler, sanat ve teknik gösterileri için taşçı ustalarınca tercih edilmiştir. Düşey yüklere fazla mukavemet edemeyen, yarlarda ise büyük itme kuvvetleri meydana getiren düz atkı kemerler, bu özellikleri yüzünden genellikle küçük açıklıklar için ve takviyeli olarak kullanılmışlardır. Bu kemerlerin en büyük avantajı kapı ve pencere gibi açıklıklarda dörtgen biçiminde boşluklar meydana getirebilmesidir. Diğer kemer şekillerine göre inşası daha fazla itina ve hesap gerektiren düz atkı kemerler, ustaların kendi bilgi ve kabiliyetlerine olan güvenlerinin eseri olmuştur.

Taş işçiliğinin tabii olarak ve bir gelenek halinde sürdürüldüğü Doğu ve Güney-doğu Anadolu'da, düz atkı kemerli yapıların en güzel ve tipik örnekleri görülmektedir. Mengüçoğullarından Ahmed Şah tarafından yaptırılan 1228 tarihli Divriği Ulu Camiinin, kuzey ve batı portallerindeki düz atkı kemer biçimindeki lentolar, üzerleri de işlenmek, hattâ kuzey portalinde görüldüğü gibi, portal tezyinatının genel şemasına kemer taşları da dahil edilmek suretiyle tertiplenmişlerdir. Yakından ve dikkatli bakılmadıkça, 1.80 m. genişlikteki, kuzey portalinin kemer taşları farkedilmemektedir ki, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bu özellik Üstad Ahlat'lı Hürşah'ın teknik maharetini göstermek için başvurduğu sanat oyunlarından birinin neticesidir (Res. 1). 1.50 m. genişlikteki batı portalinin lentosunda ise, kemer yüzünü süsleyen içleri dolgulu tersli yüzü bir sıra palmet motifinin arasında kemer taşlarının derzleri gizlenmek istenmiştir (Res. 2). Daha sade bir örnek, caminin bitişiğindeki darüşşifanın içinde, türbenin iç avluya açılan 1.00 m. genişlikteki kapısıdır. Burada da kemer taşlarının derzleri yine kemer yüzünü süsleyen basit geometrik desenlerle gizlenmiş ve düz atkı kemer halindeki lento üstten kırık kemerli bir takviye kemeri

görünüşünde bir lento ile techiz edilmiştir (2). Ancak bu düz atkı kemerler kuzey portal hariç normal veya küçük açıklıklarda kullanılmış olup, üstlerine gelen düşey yükler, kemerlerin yukarısında yer alan monolit bloklar veya tahfif kemerleri vasıtasıyla doğrudan doğruya açıklıkların yanlarına intikâl ettirilmiştir. Diyarbakır Surlarında takriben 5.00 m. civarında genişliğe sahip olan Urfa ve Mardin Kapılarının orta açıklıkları gibi Bizans devrine ait (3) düz atkı kemer tatbikatlarından sonra, 1183 tarihinde Artukoğullarından Mehmed bin Karaarslan tarafından yeniden inşa ettirilen, Urfa Kapısının 3.45 m. genişlikteki kuzey geçidi (Res. 3), XII. yüzyılda Artukoğulları tarafından yaptırıldığı söylenen, takriben 2.00 m. genişlikteki Hısn Keyf Kalesinin ikinci kapısı (4) gibi büyük açıklıklarda da çok parçalı fakat sade tezyinatlı düz atkı kemerlerin tatbik edildiği görülmektedir. 1335 tarihli Niğde Sungur Ağa Camiinin 2.20 m. genişlikteki doğu portalinin lentosunu da, nisbeten büyük açıklıklı fakat kemer taşlarının üzeri değişik tezyinatlı düz atkı kemerlere bir örnek olarak saymak gerekir. 1220 tarihli Konya Alaaddin Camiinin kuzey avlu duvarındaki aksiyal portal (Res. 4) ile 1251 tarihli Konya Karatay Medresesinin 1.40 m. genişliğindeki portalini (Res. 5) ve yine Konya Alaaddin Camiinin avlusundaki anonim türbenin 1.10 m. genişliğinde portalini, normal açıklıkta kullanılmış düz atkı kemerlerin, iki renkli taşların münavebeli dizimi ve değişik biçimli geçmelerle birbirine kenetlenişini gösteren en meşhur örneklerdendir. Ancak bütün bu örneklerde dikkati çeken husus, ne kadar küçük açıklıklarda inşa edilirlerse edilsinler, düz atkı kemerlere fazla düşey yük vermek için, Konya Alaaddin Camii avlusunun, aynı cami avlusundaki anonim türbenin, Konya Karatay Medresesinin portallerinde görüldüğü gibi ya arada yatay bir boşluk bırakılarak, alttaki kemerin iki başına basan yekpare taş bloklarla veya 1371 tarihli Mardin Abdüllatif Camiinin portalinde (5) görüldüğü gibi ikinci

-
- (2) A. Gabriel, *Monuments Turc d'Anatolie*, II. Cild, Paris 1934, LXXVIII. planş, 1. res. ve LXXIII. planş, 3. res.
  - (3) A. Gabriel, *Voyages Archeologiques dans la Turquie Orientale*, I. Cild, Paris 1940, s. 144, 146, ve Fig. 111, 117; II. Cild, LIII. planş, 2. res. ve LIV. planş, 3. res.
  - (4) A. Gabriel, *Voyages Archeologique...* I. Cild. s. 60. ve Fig. 45; II. Cild, LIII. planş, 2. res. ve LIV. planş, 3. res.
  - (5) A. Gabriel, *Voyages Archeologique...*, I. Cild, s. 25-26. ve II. Cild, X. planş, 2. res.

bir düz atkı kemerle yahut ta Diyarbakır Surunun Urfa Kapısının da yapıldığı gibi bir tahfif kemeri ile takviye edilmiş olmalarıdır.

Anadolu yapılarındaki düz atkı kemerler, sadece münferit elemanlar olarak da kullanılmamıştır. Roma mimarîsinde nasıl yarım daire kemerler yanyana ve birbirine bitişik olarak sıralanmak suretiyle bir beşik tonoz meydana getirilmiş ise (6), Türk İslâm yapılarında da düz atkılı taş kemerlerin yanyana ve birbirine bitişik olarak sıralanmasıyla taş örgülü düz tavanlar inşa edilmiştir. Bunun en iyi örneklerinden biri Beşare bin Abdullah'ın emriyle 1223 de Niğde'de yaptırılan Alaaddin Camiinin kuzey nihayetindeki orta sahin tavanıdır. 3.80×6.70 m. ebadında, bir dikdörtgen sahanın üstünü örten bu tonoz üst üste bindirilmiş dört sıra basit mukarnas dizilerinden ve bunun da üstünde yine basit bir profil kuşağından ibaret bir etekle yükseltilmiş, kesme taştan düz bir plâk görünüşündedir (7) (Res. 6). Muhtelif ve gelişigüzel tamirler yüzünden eski muntazam örgüsünü bugün kaybetmiş olan bu tonoz, kuzey-güney istikametinde ve birbirine bitişik yirmibir adet düz atkı kemerden meydana getirilmiştir. Bu kemerlerin sadece ortadaki diğerlerine göre daha geniş tutulmuş olup bunun kilidini teşkil eden iki kemer taşının alt yüzleri, sekiz köşeli bir yıldızı tamamlayan oyma geometrik motiflerle süslenmiştir. Birbirine bitişik kemerlerin taşları arasındaki derzler, muhtemelen, tavanı düz bir duvar örgüsü gibi göstererek, aşağıdan bakanları yanıltmak için, muntazam bir sıraya göre değil, şaşırtmalı olarak tertiplenmiştir. Camiinin mimarları olan Sıddık bin Mahmud ile kardeşi Gazi'nin, sultan mahfilinin üstüne isabet eden bu düz atkı tonoz ile hakikaten üstâdâne bir sanat gösterisi yaptıkları anlaşılmaktadır. Çini plâklarla kaplı olduğu için inşa tekniğini kat'iyetle bilemediğimiz bir başka düz tavan örneğini de Bursa'da 1422 yılında Çelebi Sultan Mehmed tarafından İvaz Paşa ya yaptırılan Yeşil Camiinin sultan mahfilinde buluyoruz (8). Kanaatimizce bu mahfilin tavanı da taştan veya özel şekillerde hazırlan-

(6) Fransa'da Pont du Gard'da ve Yugoslavya'nın Split (Splato) şehrinde, Dioklesyen Sarayındaki Jüpiter Mabedinde olduğu gibi.

(7) A. Gabriel, *Monuments Turc d'Anatolie*, I. Cild, s. 120, Fig. 72-73.

(8) A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse*, I. Cild, Paris 1958, s. 86. ve Fig. 35-36; II. Cild, XXXVIII. planş, 1-3. res.; E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarîsinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, İst. 1972, s. 73, 74, 77 ve res. 75, 81, 105.

mış tuğlalardan imâl edilmiş (9) düz atkı kemerlerle meydana getirilmiş, ancak kemer taşlarının alt yüzleri çini plâklarla, duvar kenarlarına rastgelen kısımlar ise çini mukarnaslardan ibaret bir etek ile süslenmiştir (Res. 7). Yeşil Camiinin giriş eyvanı ile yanlarındaki zemin kat eyvanları da muhtemelen aynı sistem ile örülmüşlerdir (10).

Taşçı ustalarının sanat gösterileri arasında sayılması gereken bir kemer çeşidi de sarkıtlı kemer dediğimiz, değişik görünüşlü kemer örgüleridir. Bu tip kemerlerde, kemer taşları ile birlikte işlenmiş olan püskül veya sarkıt dediğimiz çıkıntılar, üstteki taşıyıcı kemer örgüsü altında, taştan dekoratif bir nevî dantel veya püsküllü bir saçak meydana getirirler. Sarkıtlı kemerlerin en güzel örneklerini Diyarbakır Ulu Cami Manzûmesinden Mesûdiye ve Zinciriye Medreselerinin avlu revaklarında buluyoruz. 1193-1223 yıllarında II. Sukman veya Sökmen tarafından inşasına başlatılarak 1223 de Rükneddin Mevdûd tarafından Halep'li Mahmud bin Cafer ustaya tamamlattırılan Mesudiye Medresesinde, ana eyvanın karşısına rastlayan sivri kemer, değişik şekillerde örülmüş ve üzerleri muhtelif motiflerle süslenmiş diğer kemerler arasında dikkati çekmektedir. Üzerleri tezyinatlı bu sivri kemerin taşlarının altında, üçgen biçiminde aşağıya uzanan ve ucu ters bir küçük üçgenle nihayetlenen, geometrik desenli birer sarkıt mevcuttur (11) (Res. 8). Bu sarkıtlar 75 cm. genişliğindeki kemer karnı yahut derinliği boyunca devam etmekte ve ışık-gölge oyunları ile değişik bir görünüş meydana getirmektedir. Mesudiye Medresesi ile aynı tarihlerde İsa Ebu Dirhem'e inşa ettirilmiş olan Zinciriye Medresesinde de, iç avlunun revakları üzerleri nakışlı ve daha değişik sarkıtlı kemer örneklerini ihtiva etmektedir. Giriş eyvanının önüne rastlayan 3.50 m. açıklığındaki sepet kulpu biçimindeki revak kemerinde, kemer taşları birer taş atlıyarak palmet şeklinde

---

(9) A. Gabriel, Yeşil Camiinin bütün tonozlarının tuğla olduğunu söylemektedir. Bakınız: *Une Capitale Turque Brousse* I. Cild, s. 86.

(10) A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse*, I. Cild, Fig. 34. ve II. Cild, XXXV. planş, 2. res. ve C. planş.

(11) A. Gabriel, *Voyages Archeologique dans la Turquie Orientale*, I. Cild, s. 195-196. ve Fig. 151; A. Kuran, *Anadolu Medreseleri*. Ankara 1969, s. 24. ve 26. res.; Mahmud Akok, *Diyarbakır Ulucami Manzumesi*. Vakıflar Dergisi, VIII. Cild, Ankara 1969, s. 127-128, ve 15, 19. planş, 45. res.

sarkıtları ihtiva etmektedir (12). Ancak bu sarkıtlar kemer derinliğince devam etmeyip sadece kemerin ön ve arka yüzlerinde ve şaşırtmalı olarak yapılmışlardır. Zamanla bunların çoğu kırılarak düşmüş ve yerleri boş kalmıştır. Giriş eyvanının karşısındaki ana eyvanın yine sepet kulpu biçimindeki kemerinde ise, sadece dış yüz, yine kemer taşları birer atlıyarak, içe doğru kavisli yarım papyon şeklinde sarkıtlarla süslenmiştir (13) (Res. 9). Maalesef bu sarkıtların da çoğu kırılıp yok olmuştur. Ana eyvanın iki yanındaki küçük açıklıklı kemerlerde ise, sarkıtlı kemerlerin en basit örneğini görmekteyiz (Res. 9). Bu yarım daire kemerler üçer taştan ibaret olup, ortadaki kilit taşlarının altında ikiz kemer görünüşünü veren, damla şeklinde profilli birer sarkıt bulunmaktadır (14). Ancak bu kemerlerden sağdakinin kilit taşı düşmüştür. Sarkıtlı kemerler ender olmakla beraber XV.-XVIII. yüzyıllarda da bilhassa güney ve güney-doğu Anadolu'daki bazı yapılarda tatbik edilmiştir. XV. yüzyılda inşa edilen Edirne Üçşerefeli Camide şadırvan avlusunun batı kapısında, XVI. yüzyılda inşa edilen Tarsus Ulu Camiinin avlusunda, cümle kapısının iç yüzünde, (Res. 10), XVIII. yüzyılda inşa edilen Adana Yeni Cami avlusunun cümle kapısı (Res. 11) ile yine aynı yüzyılın eseri olan Yeşil Mescidin kible cephesindeki pencerede olduğu gibi.

Düz atkı kemerlerin yanyana ve birbirine bitişik inşasıyla nasıl düz atkı tonozlar vücuda getirilmiş ise, bu türlü tonozlardaki kemerlerin muhtelif şekilli sarkıtlarla süslenmesiyle de mukarnaslı veya sarkıtlı tonozların meydana getirilmesi mümkün olmuş ve bu tatbikat taşçı ustalarına sanat gösterileri için yeni imkânlar sağlamıştır (15). Sarkıtlı tonozların düz atkı tonozlardan farkı, kemer taşlarının altında muhtelif şekillerde uzanan veya girintiler yapan mukarnas dilimleri yahut sarkıtlar ihtiva etmeleridir. Sarkıtlı tonozların Anadolu'da mevcut en eski tarihli örneklerinden biri, Divriği Ulu amiiinde, aksiyal cümle kapısının gerisindeki tonozda görülmektedir (16). Kuzey duvarına bitişik olarak sırt-

(12) A. Gabriel, *Voyages Archeologiques ...* I. Cilt, s. 199. ve Fig. 154; A. Kuran, a.e., s. 28. ve 37. res.; M. Akok, a.m., s. 130-131. 23. planş ve 50-51. res.

(13) A. Kuran, a.e., s. 28. ve 40. res.; M. Akok, a.m., 23. planş, 49-50. res.

(14) A. Kuran, a.e., s. 28. ve 41. res.; M. Akok, a.m., 23. planş.

(15) Benzeri kompozisyonları, Selçuklu devrine ait ahşap tavanlarda da görmekteyiz. Bakınız: Y. Önge, *Selçuklularda ve Beyliklerde Ahşap Tavanlar*. T.T.K. Atatürk Konferansları V., 1971-72, Ankara 1975, s. 195.

(16) A. Gabriel, *Monuments Turc d'Anatolie*, I., Cild, Fig. 112. ve s. 177;

ları düz atkılı, yarım bir haçvarî tonozun ortasına yerleştirilmiş bulunan bu mukarnaslı tavan, takriben 1.30×2.00 m. ebadında dikdörtgen sahayı kaplamaktadır (Res. 12). Mukarnasların tertibindeki küçük bozukluklar ve tonoz aksına göre mukarnaslı kısmın kaydırılmış yeri muhtelif onarımların neticesi olsa gerektir. Takriben 50×50 cm. ebadında kare plânlı mukarnas parçaları veya kemer taşı sarkıtları, biribirinin eşi olup kare tabandan kavisli köşe üçgenleriyle başlayıp aşağıya doğru daralan ve uçları dört kollu çukur yıldızlarla süslenmiş sekizgen püsküller, halindedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, tavan derinliğine doğru yükselen bu taşların devamı (taşçı tabiriyle kuyrukları) aslında, tonoz kalınlığı içinde gizlenen kemerlerin birer taşıdır. Yani, cephe duvarına dik vaziyetteki her sıra, biribirine geçmeli üç adet kemer taşından ibaret birer düz atkı kemere tekabül etmektedir. Divriği Ulu Camiinin mukarnaslı veya sarkıtlı tonozu, böylece, kuzey duvarına dik ve yanyana dört adet sarkıtlı düz atkı kemerden meydana gelmiştir.

Benzeri bir sanat ve teknik gösterisi, 1408 yılında Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından mimar Firuz'a tamir ve tadil ettirilen Aksaray Ulu Camiinin mahfilinde, orta aks tonozunda karşımıza çıkmaktadır (17) (Res. 13). 2.64×2.86 m. ölçüsündeki bu sarkıtlı tonoz, mahfilin sivri tonozunun sırtında ve kuzey nihayetinde yer aldığı için, güneyden bakıldığında, mahfil tonozunun sivri kavsi ile buna göre daha aşağıda kalan mukarnaslı düz atkı tonoz arasında kalan kısımdan, sarkıtlı örgünün tekniği açıkça görülebilmektedir. Aksaray Ulu Camiindeki düz atkılı tonozun 22×22 cm. ölçüsündeki sarkıtları üç değişik şekilde işlenmiştir. Birinci tip sarkıtlar, ucu düz bir kare ile nihayetlenen, dört kollu bir püskül biçimindedir. Bu püskülün kollarının dış yüzleri, yukarıdan aşağıya doğru daralan bir armut şeklinde kavislendirilmiştir. Tepede kolların arasında kalan kısımlar, köşelere doğru ikişer üçgen ile pahlandırılmıştır. İkinci tip sarkıtlar, merkeze doğru çukurlaşan, yuvarlak dilimli sekizgenlerle süslenmiş, köşeleri de yine ikişer üçgenle uçlara doğru pahlanmıştır. Üçüncü tip sarkıtlar, uçları sivri topuzlarla biten dört kollu püsküller halinde-

A. Saim Ülgen, *Divriği Ulu Camii ve Dariüşşifast*. Vakıflar Dergisi V. Sayı, Ankara 1962, s. 95.

(17) İ. Hakkı Konyalı, *Aksaray Ulu Camii*. Vakıflar Dergisi X. Sayı, Ankara 1973, s. 273, 274, 276; *Abideleri ve Kitabeleriyle Niğde Aksaray Tarihi*, I. Cild, İst. 1974, s. 1226 ve 1240, ayrıca s. 1241. deki üst resim.

dir (Res. 14). Bu püsküllerde kolların dış yüzleri düz bırakılmış, aralardaki bitişik yüzler hafifce içeriye doğru kavislendirilerek üzerlerine birer damla motifi oyulmuştur. Tepede, kolların etrafı bir sekizgen teşkil edecek biçimde kesilmiş ve köşeler yine ikişer üçgenle uçlara doğru pahlanmıştır. Bu üç ayrı tipi ihtiva eden kemer taşlarının, doğu-batı istikametinde ve münavebeli olarak 1-2-1-2 veya 2-3-2-3 tertibiyle yanyana getirilmesiyle örülen düz atkı kemer sıraları tonozu oluşturmaktadır. Tonozun güney taraftaki üç sırası 2. ve 3. tip sarkıtları, bundan sonra kuzey taraftaki beden duvarına kadar olan dokuz sırası da 1. ve 2. tip sarkıtları ihtiva eden kemerlerden ibarettir. Diğer taraftan her kemer açıklığının ortasına rastlayan kemer taşları iki eşit parçadan yapılmış olup bu parçaların arasındaki düşey derze göre, kemer taşları simetrik bir şekilde ve basit birer dişle birbirine kenetlenmektedir (Res. 15).

Yukarıda verdiğimiz birkaç örnek ile anlatmağa çalıştığımız teknik ve sanat oyunları, yapıların genel mimarî kompozisyonları ve inşaat tarzları yanında enteresan fakat küçük detaylar sayılırlar. Ancak, Anadolu'nun Türk-İslâm devrine ait yapılarılarında bunlara benzer pek çok ve değişik detay mevcuttur. Kanaatimizce, mimarî kompozisyonun ve dekorasyonun teknikle yakın ilgisini gösteren bu gibi detaylar, eski mimar ve ustaların daha inşaata başlamadan önce, genellikle bazı detayları da düşünmüş olduklarını isbatlaması bakımından ayrı bir önem taşımaktadırlar.

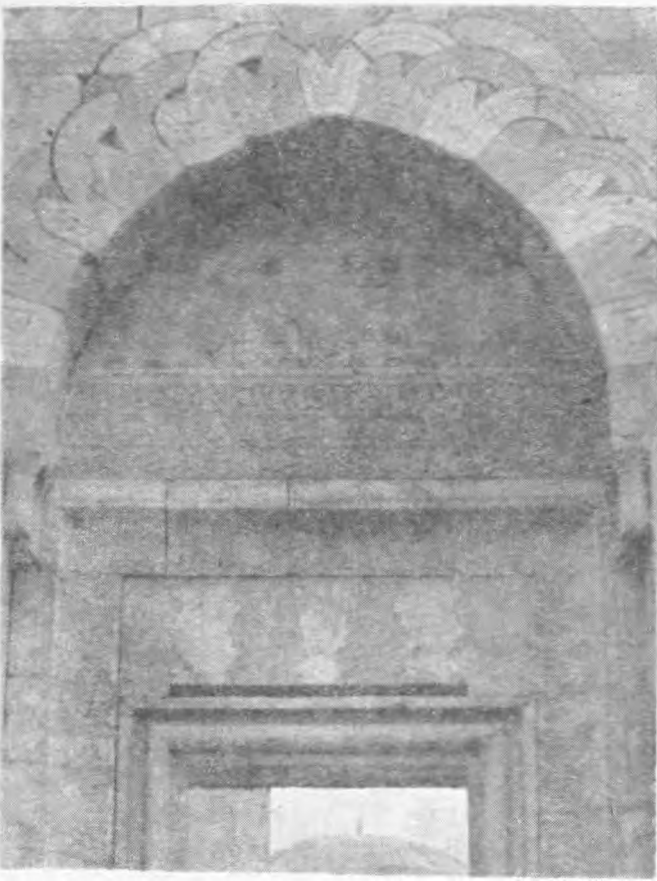
Resim: 1 — Divriği Ulu Camiinde kuzey portalin kemeri.

Resim: 2 — Divriği Ulu Camiinde batı portalin kemeri

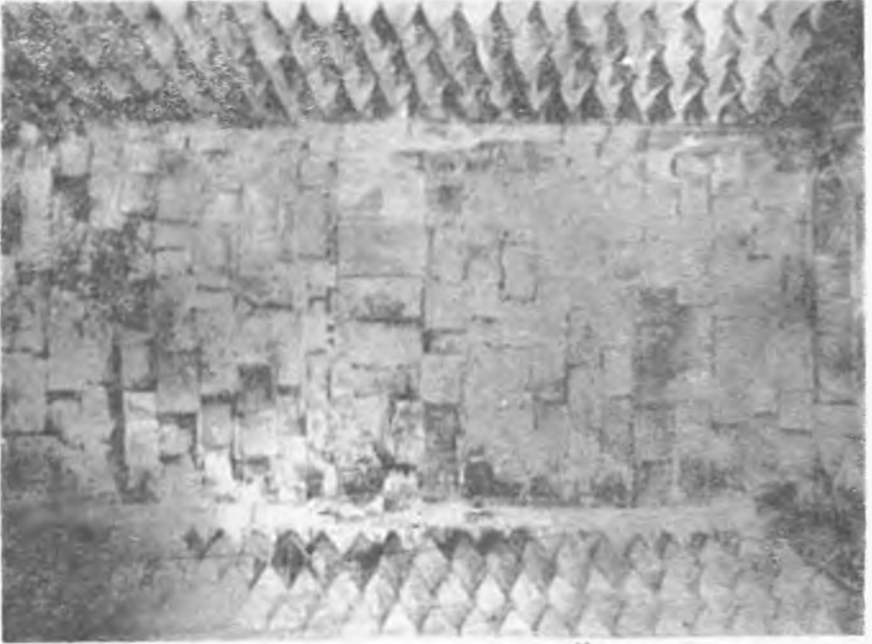
Resim: 3 — Diyarbakır Surlarında Urfa Kapısının kemeri.

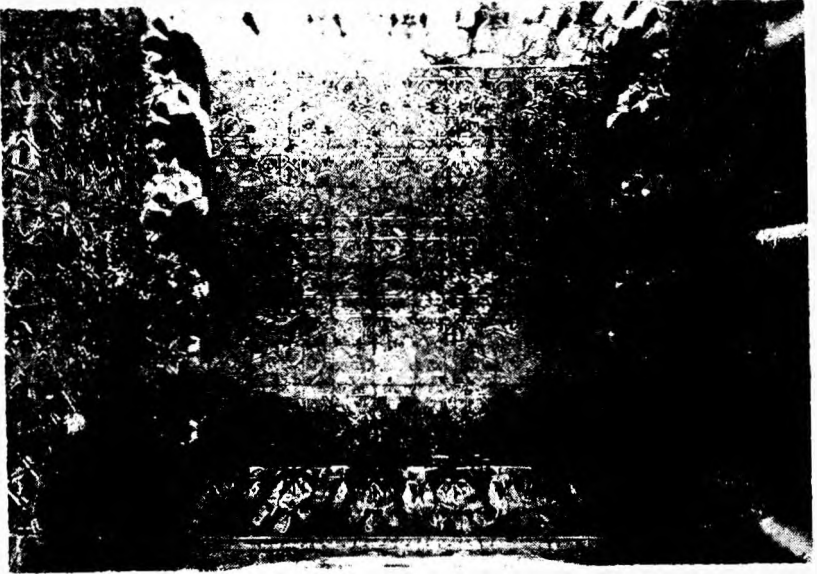
Resim: 4 — Konya Alâaddin Camiinin kuzey avlu duvarında aksiyal portalin kemeri.

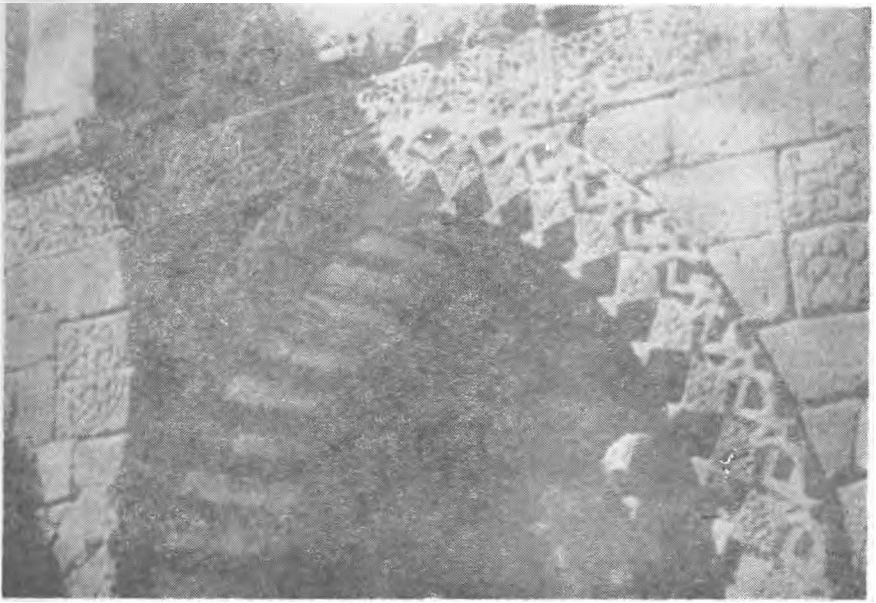
Resim: 5 — Konya Karatay Medresesi portalinin kemeri.

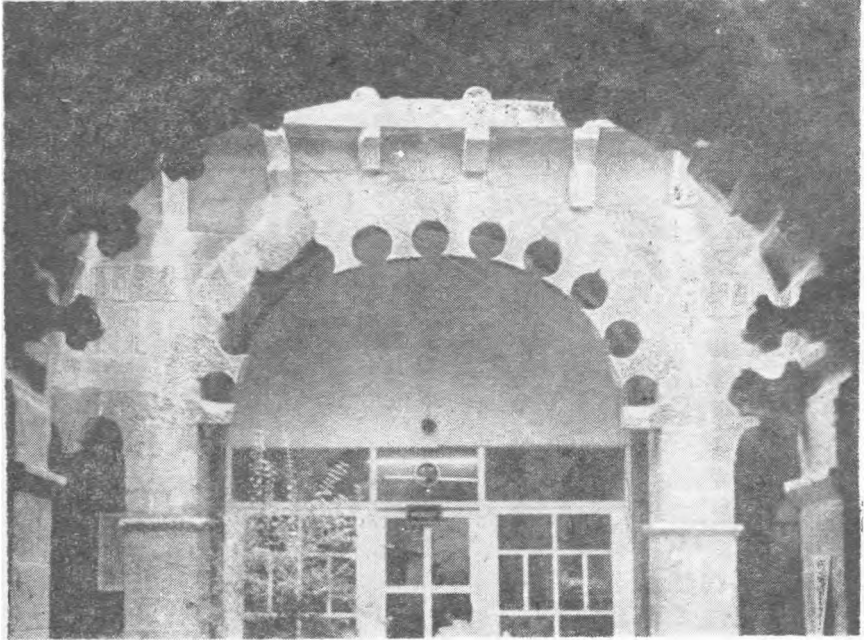
Resim: 6 — Niğde Alaaddin Camiinde Sultan mahfilinin tavanı.
(Foto: H. Karamağaralı).

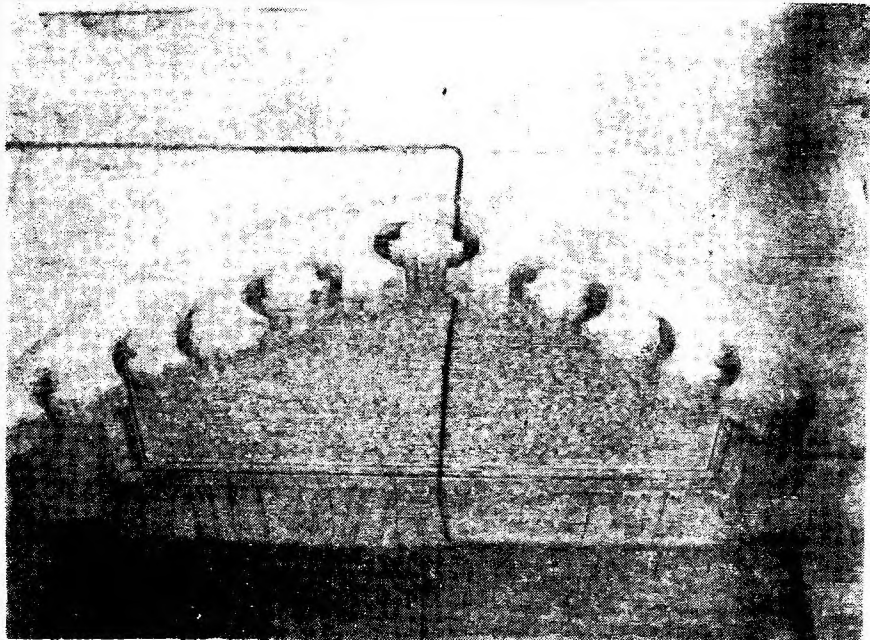
Resim: 7 — Bursa Yeşil Camiinde Sultan mahfilinin tavanı.
(Ord. Prof. Dr. S. Ünver'in arşivinden).

Resim: 8 — Diyarbakır Mesudiye Medresesinde batı revakın orta kemeri.
(V. G. M. Arşivinden).

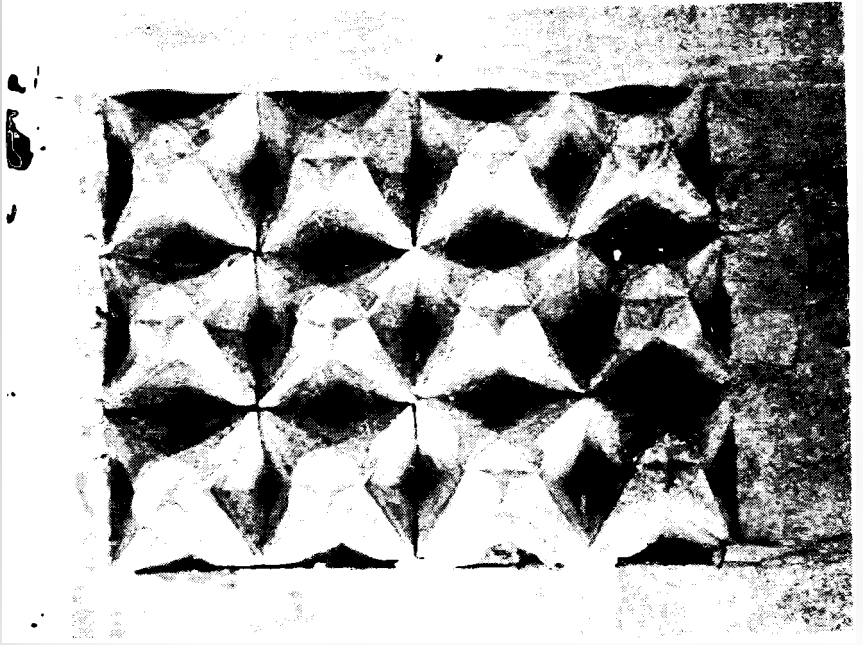
Resim: 9 — Diyarbakır Zinciriye Medresesinde giriş ve ana eyvanlarının sarkıtlı kemerleri. (Foto: O. Tuncer).

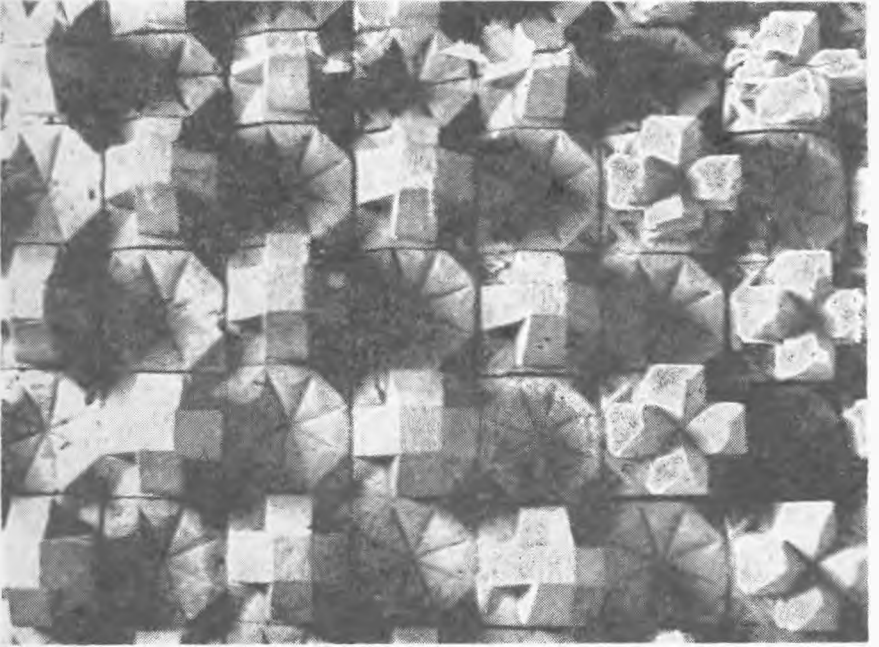
Resim: 10 — Tarsus Ulu Camii avlusunda cümle kapısının kemiği.

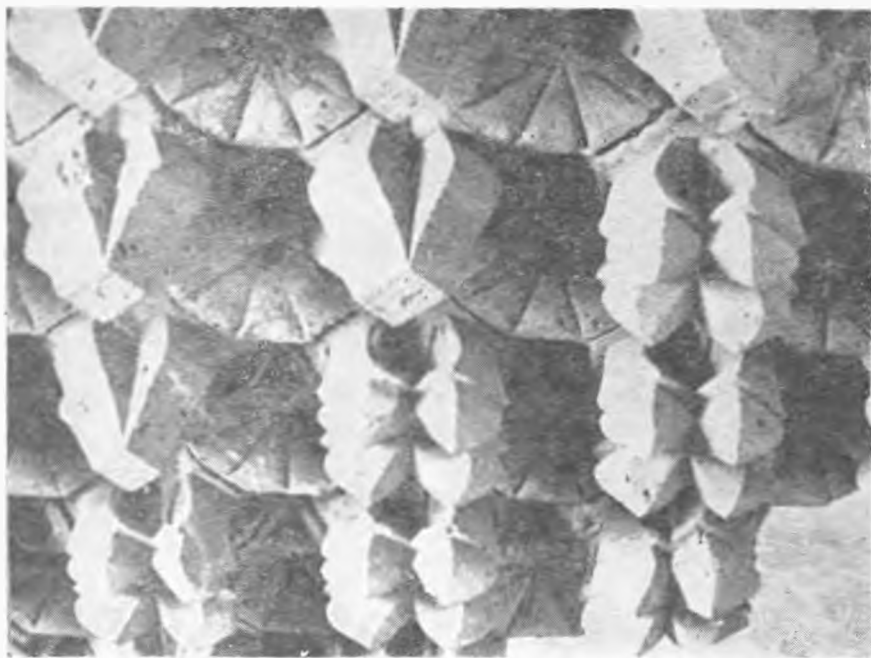
Resim: 11 — Adana Yeni Cami avlusunda cümle kapısının kemiği.

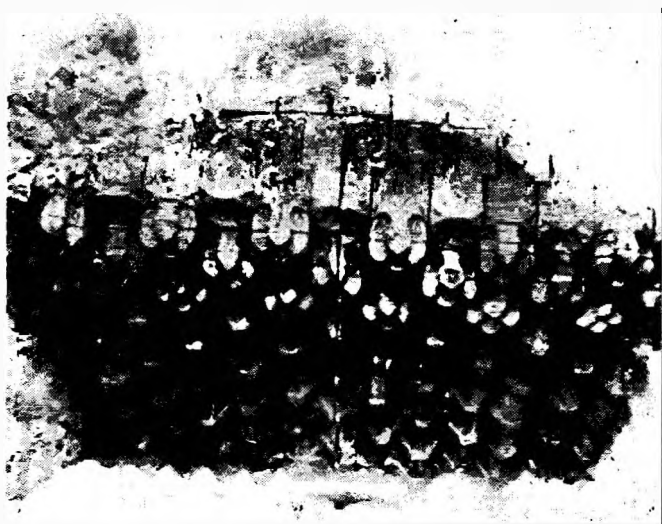
Resim: 12 — Divriği Ulu Camiinde sarkıtlı tonoz.

Resim: 13 — Aksaray Ulu Camiinde sarkıtlı tonoz.

Resim: 14 — Aksaray Ulu Camiinde sarkıtlı tonoz.
(Foto: E. Yurdakul).

Resim: 15 — Aksaray Ulu Camiinde sarkıtlı tonoz.
(Foto: E. Yurdakul).